

FUSIES VAN GEMEENTEN IN BELGIË

DR. KOENRAAD DE CEUNINCK - UGENT

Wat?

De gemeentelijke fusies in België liggen ondertussen al een ruime tijd achter ons, maar toch blijven ze in bepaalde steden en gemeenten de gemoederen beroeren. Voor een deel heeft dat te maken met de manier waarop de gemeenten in het verleden zijn gefusioneerd. Veel inspraak van onderuit was er daarbij namelijk niet. Het was de regering die besliste wie met wie zou samengaan, met als resultaat vaak onlogische gemeentegrenzen.

Het debat omtrent de ideale schaalgrootte van de gemeenten is al zo oud als de gemeenten zelf. Toch zou het in België duren tot 1976 vooraleer er werk werd gemaakt van een grondige schaalvergroting van de lokale besturen. Voorheen waren er ook al (zij het minder grootschalige) initiatieven geweest om de gemeentelijke schaal te vergroten. De zogenaamde eenheidswet uit 1961 bevatte een clausule waarmee men tamelijk eenvoudig gemeenten kon samenvoegen op basis van een Koninklijk Besluit. Op basis van die eenheidswet werden er tussen 1961 en 1971 298 gemeenten afgeschaft. Het totaal aantal gemeenten in België evolueerde daarmee van 2.663 naar 2.359.

Een volgende belangrijke stap werd gezet met de grondwetswijziging van 1970. Voor het eerst kreeg de vorming van de gewesten en de gemeenschappen een plaats in de Grondwet. Daarnaast werd ook het principe van de decentralisatie van bevoegdheden naar de gemeenten en de provincies in de Grondwet ingeschreven. Het bleef echter bij vage omschrijvingen die voor interpretatie vatbaar waren. Vooraleer men echter kon overgaan tot een decentralisering naar de lokale overheden toe was er eerst een grootschalige schaalvergroting nodig. Die werd mogelijk gemaakt door de wet van 23 juli 1971 'betreffende de samenvoeging van gemeenten en de wijziging van de gemeentelijke grenzen'.

Die grootschalige fusieoperatie, die uiteindelijk in 1975 in een Koninklijk Besluit werd gegoten, reduceerde het aantal gemeenten van 2.359 naar 589. Vlaanderen telde voortaan 308 gemeenten, Wallonië 262 en Brussel 19.

Volgens de regering waren de belangrijkste redenen om die fusies door te voeren:

- De veranderende leefwereld van de mensen. Afstanden werden steeds kleiner en de toenmalige gemeenten waren nauwelijks aangepast aan deze realiteit.
- Een verhoogde solidariteit creëren tussen centrum- en randgemeenten. Centrumgemeenten droegen veel financiële lasten voor bepaalde publieke diensten, terwijl ook de inwoners van de randgemeenten dikwijls de vruchten plukten van die dienstverlening.
- Een hergroepering van randgemeenten rond de steden bewerkstelligen. Vele gemeenten waren immers zodanig uitgebreid, dat ze samen als het ware een stad vormden. Aan deze bestuurlijke versnippering moest een einde komen.
- De kleine landelijke gemeenten van degelijk geschoold personeel voorzien. Vaak waren zij niet in staat om voldoende geschoold personeel te vinden noch te betalen.
- De gemeenten terug financieel gezond maken.

- Tot slot benadrukte de regering dat ondanks die schaalvergroting de lokale politiek een 'menselijke zaak' moest blijven waarbij een goed contact tussen bestuurder en inwoners mogelijk bleef.
- Merk ook op dat er vanuit de economische wereld druk was om de schaal van de gemeenten te vergroten. De bestuurlijke versnippering werd gezien als een rem op de economische groei, bijvoorbeeld voor wat de inplanting van bedrijvzones betrof.

En nu?

De gemeentelijke fusies staan sinds enkele jaren terug in de belangstelling. De huidige Vlaamse regering heeft bij haar aantreden in 2009 immers aangekondigd de gemeenten te willen aanmoedigen om vrijwillig te fusioneren. Ze doet dit vanuit de vaststelling dat heel wat Vlaamse gemeenten nog steeds te klein zijn om bepaalde bevoegdheden zelfstandig op te nemen. Een grotere schaalgrootte kan hen versterken. Het aanmoedigen van de gemeenten gebeurt aan de hand van een administratieve en technische begeleiding bij het fusieproces en een financiële bonus. Tot op heden hebben zich echter nog geen kandidaten gemeld om vrijwillig te fusioneren.

Onderzoek naar fusies

Naar gemeentelijke fusies is al heel wat internationaal onderzoek gedaan. Nationaal is er minder onderzoek voorhanden. Een interessante bron van informatie vormt ongetwijfeld het archief van het ministerie van Binnenlandse Zaken dat ondergebracht is in het Rijksarchief in Brussel. Het bevat een schat aan informatie voor de vorser die op zoek is naar achtergrondinformatie van een bepaalde fusie. Door het rijke materiaal (adviezen, kaarten, brieven van lokale mandatarissen, persknipsels, etc.) dat per gemeente is geordend kan een grondig beeld worden geschetst van elke fusie en kan het besluitvormingsproces per fusie gereconstrueerd worden.